

Relacje Polska – Niemcy 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

-
- ▶ Ponad połowa Polaków (54%) uważa, że obecnie stosunki polsko-niemieckie nie są ani dobre, ani złe. Jako dobre postrzega je nieco więcej niż co czwarty badany (29%), a 8% jest zdania, że relacje te są aktualnie złe. W porównaniu z rokiem 2015 oceny stosunków polsko-niemieckich znacznie się pogorszyły.
 - ▶ W ciągu ostatnich 5 lat opinie Polaków dotyczące przyszłości stosunków polsko-niemieckich praktycznie nie zmieniły się. Podobnie jak w 2011 roku, prawie cztery piąte Polaków (79%) uważa, że możliwe jest partnerskie ułożenie stosunków między Polską a Niemcami, 13% badanych sądzi, że budowa pozytywnych relacji między naszymi krajami jest niemożliwa.
 - ▶ Polacy nie są przychylni dalszemu zwiększaniu wpływów niemieckich w Europie i na świecie. Prawie trzy czwarte badanych (73%) jest przeciwnych temu, aby Niemcy odgrywały większą rolę niż dotychczas, a 13% jest przeciwnego zdania. W porównaniu z 2011 rokiem, Polacy w mniejszym stopniu popierają rosnące znaczenie Niemiec w Europie i na świecie, stając się w coraz większej mierze jego przeciwnikami.
 - ▶ Częstszym niż w pozostałych grupach przekonaniem, że dla Niemiec ważniejsze są dobre stosunki z Polską niż z Rosją, wyróżniają się wyborcy PO. Z kolei elektorat ruchu Kukiz'15 najczęściej wyraża opinię, że Niemcy dbają przede wszystkim o kontakty z Rosją, a nie z Polską.

W dniu 17 czerwca 2016 roku obchodzimy 25. rocznicę podpisania *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* (17 czerwca 1991 roku). W związku z tym zapytaliśmy Polaków o ocenę stosunków polsko-niemieckich oraz ich własnych doświadczeń z naszym zachodnim sąsiadem¹. Poprzednie badanie na ten temat przeprowadziliśmy w listopadzie 2015 roku przy okazji 50. rocznicy listu biskupów polskich do biskupów niemieckich², a 5 lat temu pytaliśmy o opinie na temat współpracy między Polską a Niemcami z okazji 20. rocznicy traktatu³.

Umowa z 1991 roku stanowi uzupełnienie *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy* z 14 listopada 1990 roku (ratyfikowanego w 1991 roku). Jednocześnie dokument ten podkreśla znaczenie stosunków polsko-niemieckich dla jedności Europy, uregulowania kwestii mniejszości narodowych w obu krajach na zasadzie wzajemności, a także zapewnienia współpracy młodzieży polskiej i niemieckiej oraz konieczność intensywnej wymiany kulturalnej. Jest to jeden z ważniejszych kroków na drodze tworzenia dobrych stosunków między Polską a Niemcami po II wojnie światowej. Do tej rangi dokumentów należy także wspomniany list wystosowany w 1965 roku, nazwany później orędziem biskupów polskich do biskupów niemieckich, z którego pochodzi cytat: „udzielamy wybaczenia i prosimy o nie”. Za istotny w stosunkach polsko-niemieckich uznawany jest też wcześniejszy, podpisany w 1970 roku *Układ między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o podstawach normalizacji ich wzajemnych stosunków*, w którym obie strony stwierdziły, że nienaruszalność granic, poszanowanie integralności terytorialnej i suwerenności wszystkich państw w Europie jest warunkiem zapewnienia pokoju, a RFN zobowiązała się do niekwestionowania istniejącego wtedy stanu prawnego. W roku 1989, w tzw. Mszy Pojednania uczestniczyli premier Polski Tadeusz Mazowiecki

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (313) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganą komputerowo (CAPI) w dniach 2–9 czerwca 2016 roku na liczącej 1002 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. Komunikat CBOS „Ocena stosunków polsko-niemieckich w kontekście 50. rocznicy listu biskupów polskich do biskupów niemieckich”, listopad 2015 (oprac. B. Badora).

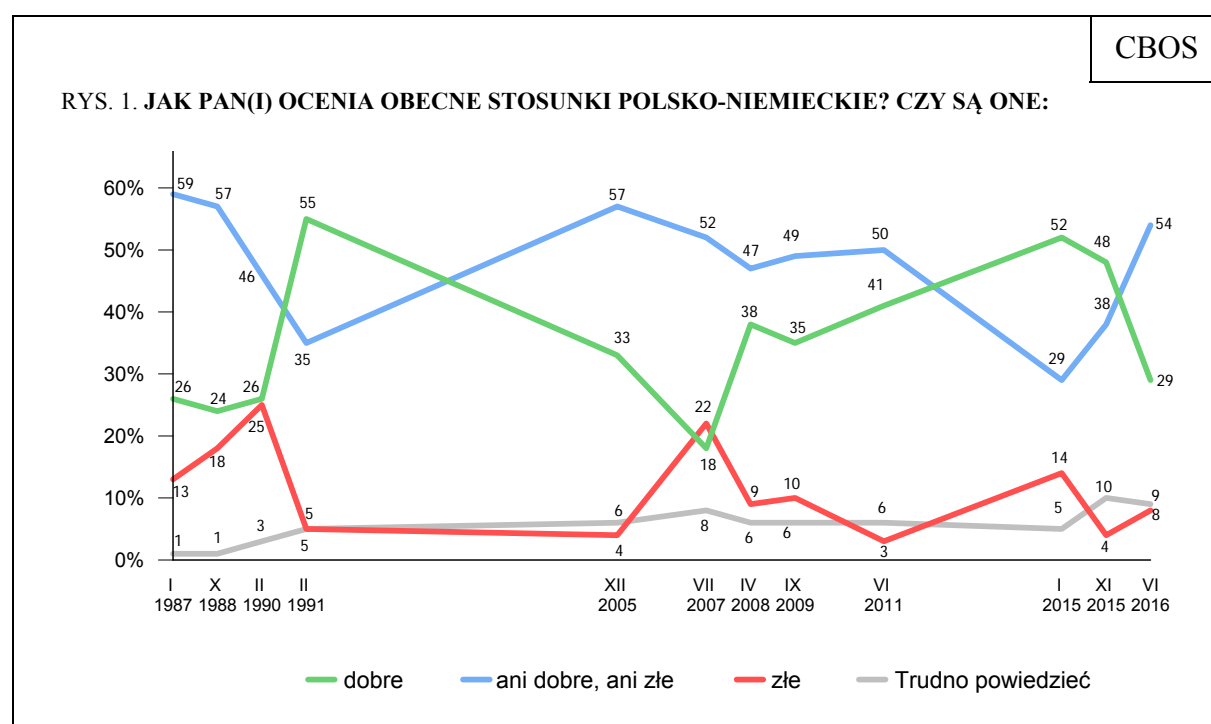
³ Zob. Komunikat CBOS „Polacy o relacjach między Polską a Niemcami”, czerwiec 2011 (oprac. K. Pankowski, B. Roguska).

i kanclerz Niemiec Helmut Kohl. Msza święta w Krzyżowej była jednym z elementów wizyty Helmuta Kohla w Polsce, która zaowocowała podpisaniem 11 umów i porozumień oraz *Wspólnej deklaracji* – najobszerniejszej od 1970 roku deklaracji dotyczącej relacji polsko-niemieckich.

Ocena obecnych stosunków polsko-niemieckich i postrzeganie historii tych relacji były tematami czerwcowego sondażu, w którym pytaliśmy też o osobiste kontakty badanych z Niemcami⁴.

OCENA STOSUNKÓW POLSKO-NIEMIECKICH

Obecnie 29% ankietowanych uważa, że stosunki polsko-niemieckie są dobre, a 8% jest przeciwnego zdania. Wśród mieszkańców Polski dominuje przekonanie, że relacje z Niemcami nie są ani dobre, ani złe – taką opinię podziela 54% badanych. Prawie co dziesiąta osoba (9%) nie ma w tej sprawie zdania.

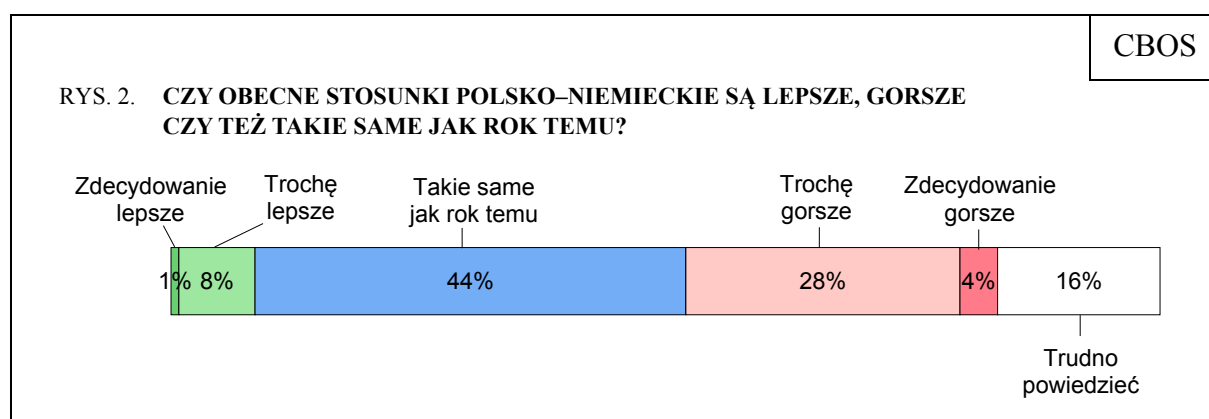
W porównaniu z 2015 rokiem, oceny stosunków polsko-niemieckich znacznie się pogorszyły, jednak nie spadły do poziomu z 2007 roku, kiedy opinie na temat relacji Polski z Niemcami były najgorsze. W końcowym okresie działalności rządu Jarosława

⁴ Komunikat w przygotowaniu.

Kaczyńskiego oceny relacji polsko-niemieckich uległy wyraźnemu pogorszeniu, a jako odpowiedzialną za zły stan stosunków Polacy częściej postrzegali stronę polską⁵.

Ocena relacji polsko-niemieckich różni się w zależności od identyfikacji politycznych badanych – osoby o poglądach lewicowych częściej uważają, że relacje te są dobre (43%), niż badani identyfikujący się z centrum lub prawicą (po 28%). W tej ostatniej grupie istotnie więcej osób uważa stosunki Polski z Niemcami za złe (12%) – zob. tabela aneksowa 1. Dobrze obecne stosunki polsko-niemieckie częściej oceniają mężczyźni (35% wobec 23% w grupie kobiet), robotnicy niewykwalifikowani (41%) oraz wykwalifikowani (37%), badani oceniający własną sytuację materialną jako dobrą (37%) i osoby w ogóle nieuczestniczące w praktykach religijnych (38%). Przekonanie, że nasze obecne relacje z Niemcami są złe, częściej podzielają badani z wykształceniem wyższym (13%), ale także rolnicy (12%) i osoby praktykujące kilka razy w tygodniu (12%).

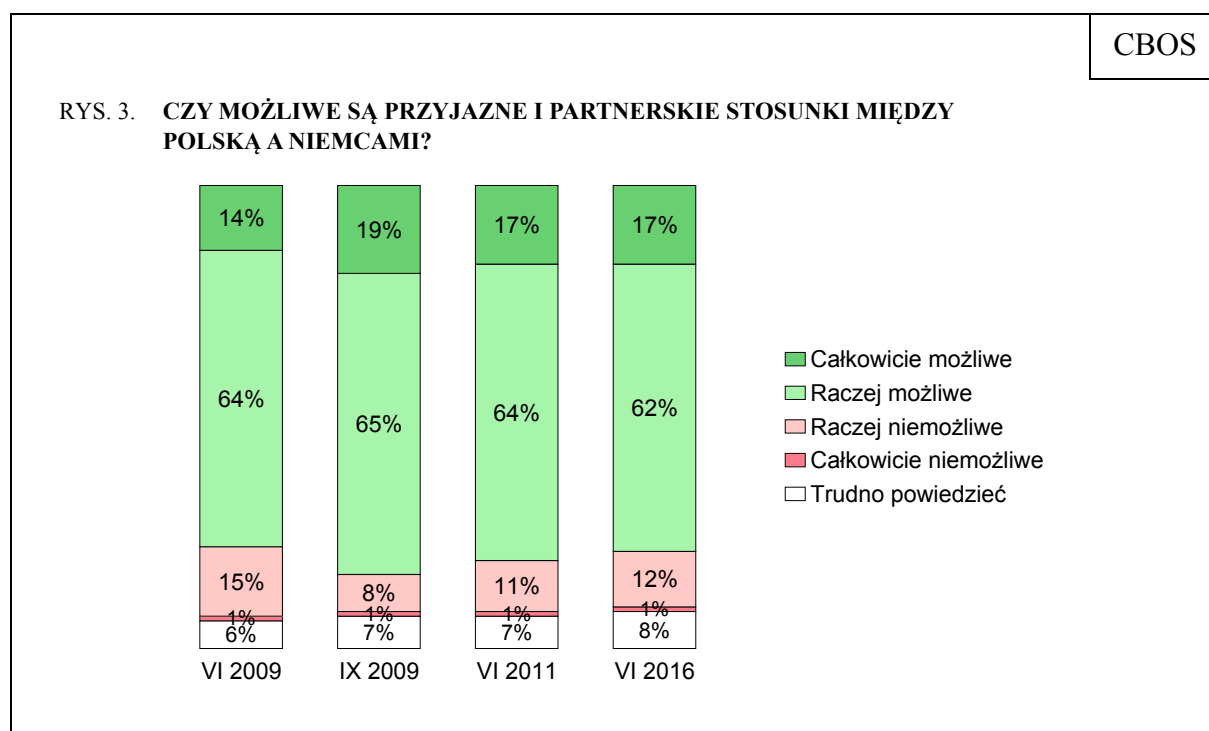
Zdaniem Polaków, w ciągu ostatniego roku stosunki polsko-niemieckie nie zmieniły się (44%) lub uległy nieznacznemu pogorszeniu (28%). Mniej niż co dziesiąta osoba (9%) uważa, że w porównaniu z zeszłym rokiem nasze relacje z Niemcami są lepsze, a 16% badanych nie ma na ten temat zdania. W ciągu roku zmienił się w Polsce rząd, a Unia Europejska zmagająca się z kryzysem imigracyjnym. W lutym premier Beata Szydło pierwszy raz gościła u kanclerz Niemiec Angeli Merkel, a w kwietniu szefa niemieckiego ministerstwa spraw zagranicznych przyjął w Polsce Witold Waszczykowski. Choć obaj ministrowie, a ostatnio także ambasador Niemiec w Polsce⁶, przekonują, że stosunki polsko-niemieckie są dobre, zdaniem Polaków są trochę gorsze niż rok temu.

⁵ Zob. Komunikat CBOS „Opinie o sytuacji Polski na arenie międzynarodowej i stosunkach z Niemcami”, lipiec 2007 (oprac. M. Strzeszewski).

⁶ Ambasador Republiki Federalnej Niemiec Rolf Nickel mówił o tym w Instytucie Goethego w Warszawie, na konferencji poświęconej inauguracji polsko-niemieckiego roku jubileuszowego z okazji 25-lecia podpisania polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (18 maja 2016 roku).

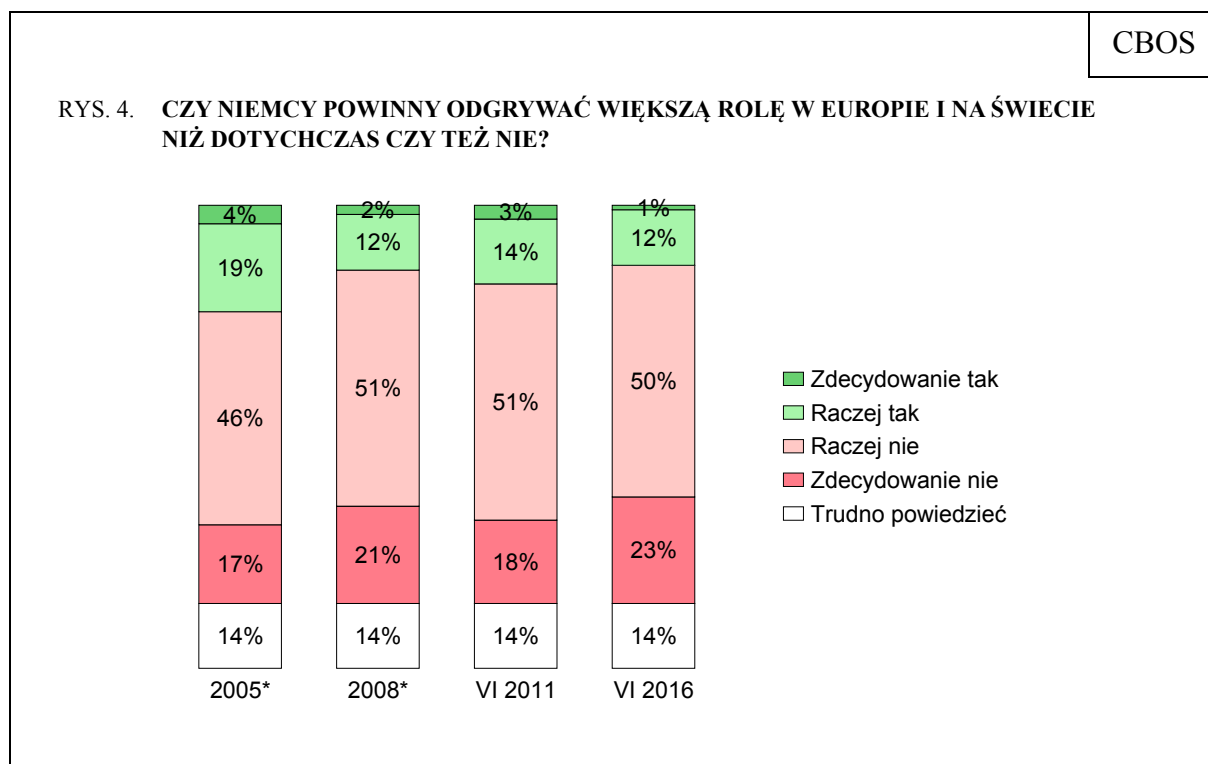
Polacy są przekonani, że stosunki między naszymi krajami mogą być przyjazne. Po 25 latach od podpisania *Traktatu o dobrym sąsiedztwie* prawie cztery piąte Polaków (79%) uważa, że możliwe jest partnerskie i przyjazne ułożenie stosunków między Polską a Niemcami. Więcej niż co ósmy (13%) sądzi, że zbudowanie pozytywnych relacji między naszymi krajami jest niemożliwe. Opinie na ten temat praktycznie nie różnią się od oceny możliwości ułożenia partnerskich i przyjaznych stosunków między Polską a Niemcami z 2011 roku – udział odpowiedzi „raczej możliwe” zmalał o 2 punkty procentowe, na rzecz opinii „raczej niemożliwe” i „trudno powiedzieć”.

Przekonanie, że możliwe jest utrzymywanie partnerskich i przyjaznych stosunków z Niemcami, częściej podzielają mężczyźni (82% odpowiedzi „całkowicie możliwe” i „raczej możliwe” łącznie) niż kobiety (75%), osoby zamieszkujące miasta liczące 100–500 tys. mieszkańców (89%) oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (86%), jak również bezrobotni (91%). Wiara w przyjazne relacje polsko-niemieckie jest tym większa, im wyższe dochody na osobę w gospodarstwie domowym badanego oraz im lepsza ocena własnych warunków materialnych. Opinie na temat możliwości ułożenia dobrych stosunków z Niemcami różnią się też w zależności od identyfikacji politycznych badanych. Osoby o poglądach prawicowych częściej uważają, że takie relacje są niemożliwe (18% wobec 10% wśród identyfikujący się z lewicą – zob. tabela aneksowa 2).

OCENA DZIAŁALNOŚCI NIEMIEC NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ

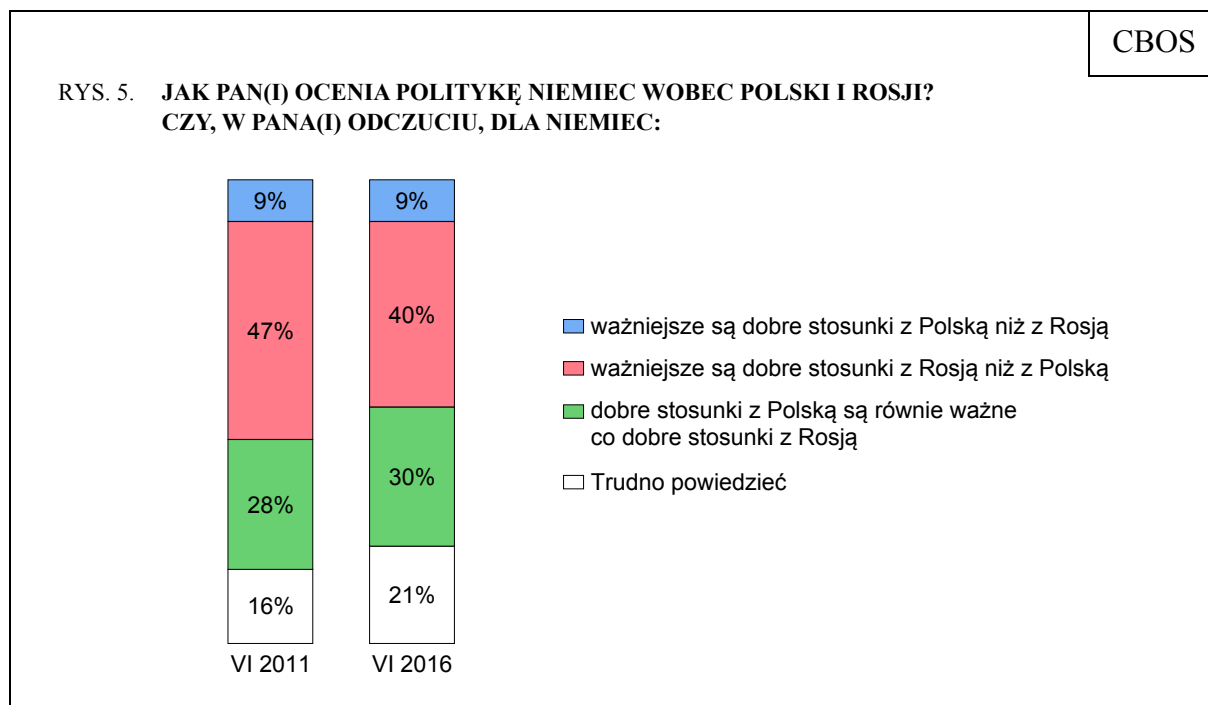
Wobec znaczącej roli Niemiec na arenie międzynarodowej, Polacy nie są przychylni dalszemu zwiększaniu wpływów niemieckich w Europie i na świecie. Prawie trzy czwarte badanych (73%) jest przeciwnych temu, aby Niemcy odgrywały większą rolę niż dotychczas. Co setny badany (1%) zdecydowanie zgadza się, aby nasz zachodni sąsiad odgrywał większą rolę niż do tej pory, a kolejne 12% raczej się z tym zgadza.

* Badania Instytutu Spraw Publicznych. Zob. A. Fronczyk i A. Łada, *Niemcy i polityka europejska w oczach Polaków*, w: *Polska–Niemcy: wzajemny wizerunek i wizja Europy*, red. L. Kolarska-Bobińska i A. Łada, ISP, Warszawa 2009.

Opinie te niewiele zmieniły się w ciągu ostatnich 5 lat. Jednak uwagę zwraca fakt, że zmniejszył się odsetek osób zdecydowanie popierających poszerzenie wpływów niemieckich (z 3% do 1%), a zwiększyła się liczba zadeklarowanych przeciwników (o 5 punktów procentowych). Ogólnie rzecz biorąc, z naszych badań wynika, że obecnie Polacy w mniejszym stopniu popierają wzrost znaczenia Niemiec w Europie i na świecie, stając się w coraz większej mierze jego przeciwnikami.

W porównaniu z badaniem realizowanym przy okazji 20. rocznicy podpisania *Traktatu o dobrym sąsiedztwie*, poprawiły się oceny polityki zagranicznej Niemiec. Obecnie nieco więcej osób uważa, że dobre stosunki z Polską są dla Niemiec równie ważne jak dobre stosunki z Rosją (wzrost z 28% do 30%), natomiast mniej osób jest przekonanych, że dla Niemiec ważniejsze są dobre relacje z Rosją niż z Polską – udział osób podzielających ten pogląd zmalał z 47% do 40% w 2016 roku. Jednocześnie więcej niż co piąta osoba (21%) nie ma w tej sprawie zdania, podczas gdy 5 lat temu ten odsetek wynosił 16%. Ocena polityki Niemiec wobec Polski i Rosji wydaje się więc Polakom nieco trudniejsza, jednak rządziej uważają, że Niemcy dbają przede wszystkim o dobre relacje z Rosją, a nie z Polską.

Wśród potencjalnych elektoratów partii zwolennicy Platformy Obywatelskiej wyróżniają się częstszym niż pozostali przekonaniem, że dla Niemiec ważniejsze są dobre stosunki z Polską niż z Rosją (12%). Osoby popierające ruch Kukiz'15 w największym stopniu spośród wszystkich elektoratów uważają, że Niemcy dbają przede wszystkim o kontakty z Rosją, a nie z Polską – odsetek podzielających tę opinię sięga prawie dwóch trzecich (63%), podczas gdy wśród zwolenników Prawa i Sprawiedliwości ponad połowy (53%). W grupie wyborców PO i Nowoczesnej Ryszarda Petru udział badanych uważających, że Niemcy zabiegają przede wszystkim o dobre stosunki z Rosją, wynosi nieco ponad jedną trzecią (odpowiednio 35% i 34%). Potencjalny elektorat Nowoczesnej wyróżnia się tym, że najczęściej podziela opinię, iż dla Niemiec dobre stosunki z Polską są równie ważne jak dobre

stosunki z Rosją – twierdzi tak 41% tej grupy, podczas gdy wśród zwolenników ruchu Kukiz'15 – 23%. Wyborcy tego ostatniego ugrupowania mają najbardziej skryształizowane opinie w sprawie polityki zagranicznej Niemiec (7% odpowiedzi „trudno powiedzieć” – w innych elektoratach odsetek ten wynosi od 14% w PiS do 20% w PO).

Tabela 1

Jak Pan(i) ocenia politykę Niemiec wobec Polski i Rosji? Czy, w Pana(i) odczuciu, dla Niemiec:	ważniejsze są dobre stosunki z Polską niż z Rosją	ważniejsze są dobre stosunki z Rosją niż z Polską	dobre stosunki z Polską są równie ważne co dobre stosunki z Rosją	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PiS	7	53	26	14
PO	12	35	33	20
Kukiz'15	7	63	23	7
Nowoczesna Ryszarda Petru	7	34	41	18

Poczucie, że Niemcy zabiegają głównie o dobre relacje z Rosją, częściej niż pozostali wyrażają badani z wyższym wykształceniem (52%), pracownicy administracyjno-biurowi (53%), zatrudnieni w prywatnych gospodarstwach rolnych (56%) i identyfikujący się z prawicą (56%). Z kolei opinię, że dla Niemiec ważniejsze są dobre stosunki z Polską niż z Rosją, częściej podzielają osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (14%), bezrobotni (18%), osoby o dochodach nieprzekraczających 649 zł na osobę w gospodarstwie domowym (17%) i oceniający własne warunki materialne jako złe (15%) – zob. tabela aneksowa 3.

W 25. rocznicę podpisania *Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* stosunki polsko-niemieckie oceniamy jako ani dobre, ani złe, choć znacznie gorzej niż w listopadzie 2015 roku. Zdaniem Polaków, w ciągu ostatniego roku relacje te uległy raczej pogorszeniu niż poprawie. Nie przeszkadza to wierzyć zdecydowanej większości badanych, że przyjazne i partnerskie stosunki Polski z Niemcami są możliwe. Opinie na ten temat praktycznie nie różnią się od oceny możliwości ułożenia partnerskich stosunków między Polską a Niemcami z 2011 roku, kiedy minęło 20 lat od podpisania wspomnianego traktatu.

Co więcej, z czasem Polacy lepiej postrzegają działania Niemiec na arenie międzynarodowej. Obecnie mniej badanych jest przekonanych, że Niemcy dbają przede wszystkim o relacje z Rosją, a nie z Polską, zaś więcej osób niż w 2011 roku uważa, że dobre stosunki z Polską są dla Niemiec równie ważne jak dobre stosunki z Rosją. Nie jesteśmy jednak zwolennikami poszerzania niemieckich wpływów w Europie i na świecie. Trzy czwarte Polaków jest przeciwnych temu, aby Niemcy odgrywały większą rolę niż dotychczas. Można przypuszczać, że na ocenę stosunków polsko-niemieckich w największym stopniu wpływają działania polskiego rządu oraz przeświadczenie Polaków o uznaniu przez Niemcy naszego miejsca na arenie międzynarodowej.

Opracowała
Marta BOŻEWICZ

A N E K S

Tabela 1

		Jak Pan(i) ocenia obecne stosunki polsko-niemieckie?				Liczba osób
		Czy są one:				
		dobrze	ani dobre, ani złe	złe	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		29	54	8	9	1001
Płeć	Mężczyźni	35	50	9	6	473
	Kobiety	23	58	7	13	528
Wiek	18–24 lata	21	57	11	12	103
	25–34	25	58	10	7	191
	35–44	27	58	7	7	181
	45–54	34	52	7	7	147
	55–64	30	52	5	12	177
	65 lat i więcej	32	49	8	11	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	54	9	11	398
	Miasto do 19 999	33	47	8	12	128
	20 000 – 99 999	24	57	8	10	197
	100 000 – 499 999	32	56	5	6	161
	500 000 i więcej mieszk.	35	52	8	5	117
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	24	50	8	19	205
	Zasadnicze zawodowe	33	54	5	8	244
	Średnie	31	56	6	7	303
	Wyższe	26	57	13	5	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	29	55	11	4	95
	Średni personel, technicy	31	56		13	22
	Pracownicy adm.-biurowi	18	66	8	8	69
	Pracownicy usług	24	65	8	3	62
	Robotnicy wykwalifikowani	37	44	9	10	115
	Robotnicy niewykwalifik.	41	35	5	19	45
	Rolnicy	23	60	12	6	54
	Pracujący na własny rach.	35	51	5	9	52
	Bezrobotni	27	63	2	8	48
	Emeryci	32	51	7	9	229
	Renciści	19	56	6	18	68
	Uczniowie i studenci	26	57	11	6	72
	Gospodynie domowe i inni	22	58	9	12	71
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	25	56	9	11
spółce właścicieli prywatnych i państwa		31	50	11	8	83
sekt. pryw. poza rolnict.		33	53	6	7	242
prywatnym gosp. rolnym		25	56	11	8	56
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	21	68	3	7	131
	Od 650 zł do 999 zł	30	47	5	17	123
	Od 1000 zł do 1399 zł	26	58	9	7	179
	Od 1400 zł do 1999 zł	34	48	8	10	134
	2000 zł i więcej	35	51	10	4	154
Ocena własnych war. mater.	Złe	18	59	8	15	88
	Średnie	22	58	10	10	450
	Dobre	37	50	6	7	464
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	13	62	12	13	48
	Raz w tygodniu	28	55	7	10	459
	1–2 razy w miesiącu	24	63	7	6	147
	Kilka razy w roku	32	53	8	8	216
	W ogóle nie uczestniczy	38	39	10	14	124
Poglądy polityczne	Lewica	43	46	8	3	144
	Centrum	28	58	8	6	281
	Prawica	28	55	12	5	316
	Trudno powiedzieć	24	53	3	21	248

Tabela 2

		Czy możliwe są przyjazne i partnerskie stosunki między Polską a Niemcami?			Liczba osób
		Możliwe	Niemożliwe	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		79	13	8	1001
Płeć	Mężczyźni	82	13	5	473
	Kobiety	75	14	11	528
Wiek	18–24 lata	72	22	6	103
	25–34	81	15	5	191
	35–44	81	12	7	181
	45–54	80	14	6	147
	55–64	81	9	10	177
	65 lat i więcej	73	13	15	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	72	17	11	398
	Miasto do 19 999	83	9	8	128
	20 000 – 99 999	76	14	11	197
	100 000 – 499 999	89	9	2	161
	500 000 i więcej mieszk.	81	15	5	117
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	63	19	18	205
	Zasadnicze zawodowe	79	12	9	244
	Średnie	84	9	6	303
	Wyższe	82	15	2	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	86	11	3	95
	Średni personel, technicy	84	7	9	22
	Pracownicy adm.-biurowi	79	20	1	69
	Pracownicy usług	84	11	5	62
	Robotnicy wykwalifikowani	77	12	10	115
	Robotnicy niewykwalifik.	77	9	13	45
	Rolnicy	76	20	4	54
	Pracujący na własny rach.	78	17	5	52
	Bezrobotni	91	8	1	48
	Emeryci	75	12	13	229
	Renciści	70	10	20	68
	Uczniowie i studenci	78	19	3	72
	Gospodynie domowe i inni	73	18	9	71
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	77	14	9	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	80	14	5	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	83	12	5	242
	prywatnym gosp. rolnym	76	20	4	56
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	72	19	9	131
	Od 650 zł do 999 zł	72	10	19	123
	Od 1000 zł do 1399 zł	76	17	8	179
	Od 1400 zł do 1999 zł	81	10	9	134
	2000 zł i więcej	92	6	2	154
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	18	18	88
	Średnie	73	17	10	450
	Dobre	86	10	5	464
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	75	14	11	48
	Raz w tygodniu	75	14	10	459
	1–2 razy w miesiącu	81	12	7	147
	Kilka razy w roku	80	14	6	216
	W ogóle nie uczestniczy	83	12	5	124
Poglądy polityczne	Lewica	86	10	5	144
	Centrum	83	12	6	281
	Prawica	78	18	3	316
	Trudno powiedzieć	69	11	20	248

Tabela 3

		Jak Pan(i) ocenia politykę Niemiec wobec Polski i Rosji? Czy, w Pana(i) odczuciu, dla Niemiec:				Liczba osób
		ważniejsze są dobre stosunki z Polską niż z Rosją	ważniejsze są dobre stosunki z Rosją niż z Polską	dobre stosunki z Polską są równie ważne co dobre stosunki z Rosją	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		9	40	30	21	1000
Płeć	Mężczyźni	8	44	34	14	473
	Kobiety	10	36	26	28	528
Wiek	18–24 lata	9	45	20	26	103
	25–34	12	43	23	22	191
	35–44	6	37	34	23	181
	45–54	5	42	33	19	147
	55–64	11	38	33	18	176
	65 lat i więcej	9	37	34	20	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	36	32	24	398
	Miasto do 19 999	11	38	27	24	128
	20 000 – 99 999	12	46	27	16	197
	100 000 – 499 999	7	39	34	20	161
	500 000 i więcej mieszk.	5	46	29	20	117
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	14	24	28	34	205
	Zasadnicze zawodowe	9	36	36	19	243
	Średnie	8	44	28	19	303
	Wyższe	5	52	28	15	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	6	47	33	15	95
	Średni personel, technicy		46	33	21	22
	Pracownicy adm.-biurowi	5	53	24	17	69
	Pracownicy usług	13	38	30	19	62
	Robotnicy wykwalifikowani	14	38	33	16	114
	Robotnicy niewykwalifik.	8	26	27	39	45
	Rolnicy	3	52	29	16	54
	Pracujący na własny rach.	4	48	32	16	52
	Bezrobotni	18	15	41	26	48
	Emeryci	10	37	35	18	229
	Renciści	14	33	26	28	68
	Uczniowie i studenci	5	49	17	28	72
Gospodynie domowe i inni	4	39	24	33	71	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8	43	32	17	135
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	10	40	32	19	83
	sekt. pryw. poza rolnict.	8	44	28	20	242
	prywatnym gosp. rolnym	4	56	26	14	56
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	17	30	26	27	131
	Od 650 zł do 999 zł	10	37	26	26	123
	Od 1000 zł do 1399 zł	9	42	31	18	179
	Od 1400 zł do 1999 zł	12	38	33	17	134
	2000 zł i więcej	6	50	31	13	154
Ocena własnych war. mater.	Złe	15	37	21	27	88
	Średnie	8	38	31	23	450
	Dobre	9	42	30	18	463
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4	46	25	24	48
	Raz w tygodniu	7	40	32	21	459
	1–2 razy w miesiącu	11	44	26	19	147
	Kilka razy w roku	11	39	27	23	216
	W ogóle nie uczestniczy	12	35	35	19	124
Poglądy polityczne	Lewica	9	38	41	13	144
	Centrum	9	38	37	15	281
	Prawica	7	56	26	11	316
	Trudno powiedzieć	11	24	21	43	247